

- Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- KUUSELA, JORMA – ETELÄLAHTI, AULIKKI – HAGMAN, ÅKE – HIEVANEN, RAISA – KARPPINEN, KRISTER – NISSILÄ, LEENA – RÖNNBERG, ULLA – SINIHARJU, MARJATTA 2008: *Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus. Tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistymisestä*. Helsinki: Opetushallitus.
- LARSEN-FREEMAN, DIANE – CAMERON, LYNNE 2008: *Complex systems and applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- OECD 2013 = *PISA results 2012. Excellence through equity. Giving every student the chance to succeed. Volume II*. Paris: OECD Publishing 2013. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-II.pdf>.
- OPS 2016 = *Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen* 2016. Helsinki: Opetushallitus. <http://www.oph.fi/ops2016/perusteluonnokset> (17.10.2014).
- POPS 2004 = *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.
- RUMBAUT, RUBÉN 2004: Ages, life stages, and generational cohorts. Decomposing the immigrant first and second generation in the United States. – *International Migration Review* 38 s. 1160–1205.
- TANI, HANNA – NISSILÄ, LEENA (toim.) 2010. *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa*. Oppaat ja käsikirjat 2010:4. Helsinki: Opetushallitus.
- TOMASELLO, MICHAEL 2003: *Constructing a language. A usage-based theory of language acquisition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Uutta S2-oppijoiden rakenteiden oppimisesta

Mikko Kajander: *Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla*. Jyväskylä Studies in Humanities 220. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2013. 240 s. ISBN 978-951-39-5530-4.

Mikko Kajanderin väitöskirjatutkimus käsittelee suomen kielen oppimista. Aihetta ei kuitenkaan käsitellä yksittäisten oppijoiden vaan yhden rakenteen kehittymisen kannalta. Tutkimuksen kohteena on eksistentiaalilause suomi toisena kielenä (S2) -oppijoiden kirjallisissa tuotoksissa. Aineisto on kerätty sekä koululaisien kirjoituksista (kouluaineisto) että aikuisten kielenoppijoiden yleisissä kielitutkinnoissa kirjoittamista teksteistä (Yki-aineisto). Tutkimuskohteena olevat lauseet ovat esimerkiksi seuraavanlaisia: *minun*

lähikaupassani on joka päivä kauniit kukkat ja minulla on oma mökki.

Työn tutkimuskysymykset (s. 57–58) liittyvät eksistentiaalilauseen ja *Eurooppalaisen viitekehyksen* (2003) kielitaitotasojen suhteeseen. Aineistoesimerkkien piirteitä verrataan kokonaistekstien taitotasoihin. Kajander siis tutkii, missä määrin eksistentiaalilauseiden kehitys kulkee käsi kädessä käytännön kielitaidon kehityksen kanssa. Voisiko eksistentiaalilause toimia kielitaitotason indikaattorina, eli voisiko sen kehityksestä tehdä johtopäätöksiä kielitaidon kehittymisestä yleisemmin? Keskeisenä juonteena työssä on myös sen seuraaminen, onko rakenteen kehitys samanaista koululaisien ja aikuisten teksteissä.

Luonteeltaan Kajanderin tutkimus on tilastollinen. Kirjan alkupuolella etsitään

kriteeristöä, jonka perusteella tutkittavat lauseet rajataan. Tämän jälkeen tutkittavaksi valikoituneista esimerkeistä etsitään tilastollisesti merkitseviä eroja niin eri taitotasosteiden kuin kahden aineistonkin välillä. Tarkan tilastollisen analyysin lisäksi kirjassa on myös erilaisia pohdintoja kielenoppimisesta, ja pitkin analyysia esitellään huomattava määrä esimerkkejä. Työ tarjoaa siis ajattelemisen aihetta varsinaisten tutkimuskysymysten ulkopuoleltakin. Yhden rakenteen kehitykseen fokusoimalla paljastuu monenlaista kieliopin oppimisen mekanismeista.

Tausta ja teoria

Kajanderin työ on valmistunut osana Jyväskylän yliopiston Cefling-tutkimusprojektia¹, jonka tavoitteena on tarkastella Eurooppalaisen viitekehysten taitotasosteikon suhdetta S2-oppijoiden kirjoitusten kielenpiirteisiin. Suhde suurempaan projektiin näkyy tutkimuksessa myönteisellä tavalla esimerkiksi aineiston laajuutena ja metodisena varmuutena – työssä sovelletaan projektin piirissä kehitettyä DEMfad-mallia (mallin esittely s. 46–54).

Tutkimuksen teoreettinen pohja rakentuu varhaisemman fennistisen tradition päälle. Kajander tarjoaa S2-tutkimuksen käyttöön myös kaksi uudempaa kieliopin tutkimussuuntaa: eksistentiaalilauseita luvataan lähestyä työssä vakiintuneena muodon ja merkityksen yhteenliittymänä konstruktiokieliopin ja jossain määrin myös kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta. Nämä ovat molemmat 2000-luvun fennistiikassa paljon esillä olleita teorioita, joiden S2-sovellukset ovat vielä vähäisiä. Tätä puutetta ei tosin aivan paikkaa Kajanderin työkään. Teorialuvussa 2 ”Eksistentiaalilause tutkimuskohteena” esitellään rohkeitakin ajatuksia eksistentiaalilauseesta kyseisten teo-

rioiden hengessä, mutta analyysissa näihin ei juuri palata. Teorioita ei ”hyödynnetä varsinaisena analyysivälineenä” (s. 29), vaan ne antavat näkökulman, jonka mukaan ”opittavat kielenyksiköt voivat olla sanoja laajempiakin kokonaisuuksia” (mp.). Konstruktionäkökulmaa on joka tapauksessa hyödynnetty tulosten sovellettavuutta pohdittaessa.

Eksistentiaalilause ja sen kolme tyyppiä

Tutkittava kielenpiirre, eksistentiaalilause, on yksi suomen kielen tutkimuksen klasikoista. Se on kiinnostava tutkimusaihe siksi, että sen määrittely ei ole itsessään selvää. Kajander lähestyy tätä haastetta esittelemällä työn alkupuolella perinpohjaisesti ja syvällisesti aiempaa eksistentiaalilauseita koskevaa tutkimusta. Tavoitteena ei ole esittää uusia määritelmiä vaan koota kriteeristö tilastolliseen tarkasteluun valittaville aineistoesimerkeille. Keskeisimmiksi piirteiksi valikoituvat partitiivimuotoisen e-NP:n mahdollisuus ja verbin kongruoimattomuus. Lisäksi tarkastellaan mahdollista paikallisia ilmausta ja kokonaisrakenteen merkitystä. Tekstuaaliset kriteerit eivät työssä ole esillä, eikä esimerkiksi sanajärjestys toimi rajausehtona.

Valituilla kriteereillä Kajander päätyy analysoimaan kolmea erillistä eksistentiaalilauseen varianttia (koonti s. 82): lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita (esim. *työpaikassani on kova kiire, tunnilla niitä ei näky*), omistuslauseita (esim. *minulla on todenäköisesti vatsatauti, minulle tuli yksi asia*) ja muita eksistentiaalilauseita (esim. *sitten tuli lama, valitus on aina*). Vaikka lukija jää kaipaamaan hieman tarkempaa rakennevarianttien kuvausta (esimerkiksi juuri konstruktiokieliopin viitekehyksessä), on jako onnistunut. Tämä on tärkeää, sillä kolmella variantilla on työn analyysiosassa suuri paino: ne ovat usein lähtökohtana tilastollisia havaintoja

1. Ks. <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/cefling/>.

tehtäessä, ja mainitaanpa niiden välinen työnjako yhtenä tutkimuskysymyksenäkin.

Kajander käsittelee työnsä luvussa 4 ”Rajankäyntiä: Eksistentiaalilauseen päätyypit ja lähikonstruktioit aineistossa” – ilahduttavan runsaan esimerkistön avulla – myös eksistentiaalilauseen ulkopuolisia rajatapauksia. Näitä ovat esimerkiksi kvanttorilauseet, adjektiivilausekkeelliset kokijalauseet ja muutamat kiteymätyypit. Tällainen pohdinta on tervetullutta, sillä jo aineiston luonteen vuoksi tutkija joutuu koville ryhmitellessään esimerkkejään tiukkarajaisiin luokkiin. Voi jopa pohtia, onko oppijankielen yksittäisten lauseiden sijoittaminen kategorisesti jonkin luokan sisä- tai ulkopuolelle mielekäästä. Tämä on hinta, joka tilastollisesta näkökulmasta on maksettava: tilastollisia merkitsevyyksiä ei voi laskea sumeista kategorioista. Pääosin tehdyt valinnat ovat joka tapauksessa uskottavia.

Tuloksia

Tutkimuksessa on analysoitu eksistentiaalilauseen kolmea päätyyppiä kahdessa aineistossa (koululaisten kirjoituksissa ja ns. Yki-aineistossa). Analyysissa on käytetty DEMfad-mallin mukaisesti kolmea käsitettä. Nämä ovat frekvenssi, tarkkuus ja sujuvuus. Termeistä kaksi ensimmäistä ovat merkitykseltään läpinäkyviä. *Frekvenssillä* tarkoitetaan yksinkertaisesti esiintymien määrää. Tilastollinen analyysi osoittaa, että eksistentiaalilauseen kaikkia kolmea tyyppiä esiintyy tasaisesti kielitaitotasosta riippumatta. Yki-aineistossa, jossa on mukana myös C-tason tekstejä, eksistentiaalilauseiden määrä jopa hieman vähenee C-tasolla. Kouluaineistossa eksistentiaalilauseita on ylipäänsä jonkin verran enemmän kuin yki-aineistossa. Kajanderin tavoin voidaan siis todeta, ettei eksistentiaalilauseen frekvenssi ole taitotason indikaattori (s. 91).

Tarkkuudella tarkoitetaan vastaavuutta kohdekielen norminmukaisen muodon

kanssa. Työssä tätä tarkastellaan paikanilmauksen, omistajanilmauksen ja e-NP:n sijanvalinnan ja verbin taivutusmuodon osalta. Tuloksena on ilmiselvää tarkkuuden lisääntyminen funktionaalisen taitotason kasvaessa. Useissa kohdin tarkkuus ylittää Kajanderin tavoitetasoksi alustavasti asettaman 80 prosentin tarkkuuden jo A-tasolla. Jopa haastava e-NP:n sijanvalinta ylittää kouluaineistossa tämän tarkkuuden jo tasolla A2. Yki-aineistossa puolestaan vastaava tarkkuus tavoitetaan vasta tasolla B1. Sama ero aineistojen välillä toistuu eri piirteiden kohdalla: koululaiset ovat samalla taitotasolla hieman edellä aikuisia tarkkuudessa. Tästä syystä eksistentiaalilauseen tarkkuudesta ei ole yleiseksi taitotason indikaattoriksi, ellei nuorten ja aikuisten tekstejä sitten haluta tarkastella erillään toisistaan.

Sujuvuus ei ole terminä aivan yhtä kirjas kuin kaksi aiempaa, sillä Kajander käyttää sitä hieman tutkimustraditiosta ja arkimerkityksestä poiketen. Termin alla tarkastellaan kirjavaa ilmiöjoukkoa: esimerkiksi paikanilmausten ja e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotason nousua, omistajaan viittaamisen tapoja, verbivalikoiden sekä verbin aika- ja tapaluokkia. Kyse on toisin termein konstruktion nominuotoistumisesta, sen sisäisen variaation kasvusta.

Näin määritelty sujuvuus lisääntyy taitotason noustessa. Piirteet paljastavat erityisesti A- ja B-tasojen eron. B-tasolla tapahtuu monenlaista, mitä A-tasolla ei tapahdu: omistajaan viitataan useammin muillakin kuin persoonapronomeineilla ja paikkaan muillakin kuin konkreettistarkoitteisilla sanoilla, ja lisäksi lauseisiin liittyy modaalaisia ja nessessiivisiä apuverbejä. Eri aineistotyyppien välillä on edelleen eroja, mutta nyt myös Yki-aineisto on paikoin kouluaineistoa edellä. Esimerkiksi liitepartikkelien ja abstraktien tarkoitteiden käyttö on aikuisilla koululaisia monipuolisempaa. Myös verbivalikoima on aikuisilla laajempi, vaikka osa eroista

selittyikin sillä, että Yki-aineistossa on tutkittavana myös C-tason tekstejä toisin kuin kouluaineistossa. Näistä eroista huolimatta sujuvuus ei sellaisenaan ongelmitta taivu taitotason indikaattoriksi.

Tilastollinen analyysi tarjoaa lisäksi, erityisesti juuri sujuvuuden alueelta, monenlaisia kiinnostavia yksityiskohtia. Lisäksi Kajander esittää luvuissa 6 ja 7 johtopäätöksiä ja pohdintoja tilastoista. Samassa yhteydessä myös konstruktionäkökulma nousee uudestaan keskusteluun.

Kiinnostavin yleistys on se, että aikuiset tekevät samalla taitotasolla enemmän virheitä mutta käyttävät (jossain määrin) varioivampaa kieltä, kun taas koululaisen kieli on tarkempaa mutta vähemmän varioivaa. Kajander esittää tämän johtuvan siitä, että aikuisilla on enemmän kokemusta vieraiden kielten oppimisesta, ja siksi he ymmärtävät paremmin kieliopillisia kategorioita. He tuottavat kieltä enemmän sääntöjen kautta ja käyttävät varioivampaa kieltä (koska osaavat tuottaa paremmin uusiakin ilmauksia), joten virheiden mahdollisuus lisääntyy. Koululaiset puolestaan oppivat kieltä melko kiteytyneinä konstruktiona. He siis tuottavat kieltä, joka ei juuri varioi, joten he eivät tee yhtä paljon virheitä.

Tällaiset spekulatiot herättävät tietenkin myös vasta-ajatuksia. Yki-aineiston kirjoittajat ovat aikuisia, mutta voidaanko yleistää, että heillä olisi enemmän kokemusta kielenoppimisesta? Eikö pikemminkin juuri koululaisilla ole tällaista kokemusta? Voisiko syynä koululaisten tarkkuuteen olla yhtä hyvin kouluopetuksen muoto-orientoituneisuus tai yksinkertaisesti se, että koululaisilla on luultavasti enemmän arjen kontakteja suomen kieleen? Arkinen puhe kun tapaa rakentua toistuvista lausumista.

Vaikka vastaukset jäävät ilmaan, Kajanderin tulokset ovat lukijan onni. Ne ovat opetuskokemuksesta rohkeasti ammentavia ja syvällisiä. Silloinkin, kun niihin ei voi varauksetta yhtyä, ne auttavat

lukijaa lähestymään tilastoja ja tekemään niistä omia tulkintojaan.

Lopuksi

Eksistentiaalilause ei tutkimuksessa osoittautu kielitaitotason indikaattoriksi. Rakenteen kyllä kehittyy funktionaalisen taitotason kasvaessa, mutta molempia aineistoja koskevat erot ovat useimmiten joko tilastolliseen vertailuun liian harvinaisia tai koskevat muitakin rakenteita. Kajander ei pysähdy tilastollisen analyysin antiin, vaan pohtii saamiensa tulosten implikaatioita monista muistakin näkökulmista. Kiinnostaviksi osoittautuvat erityisesti koululaisten ja aikuisten kirjoittamien tekstien erot.

Kun pääasiassa funktionaalisiin perusteisiin kuvattuja kielitaitotasojia peilataan yksittäisen rakenteen kehitykseen kahdessa eri aineistossa, voivat erot olla paljastavia. Eri kirjoittajaryhmien suorituksista paljastuneiden erojen pohjalta voi esittää kritiikkiä koko taitotasojattelua kohtaan. Kajander tekeekin näin, mutta aavistuksen laimeammin kuin mihin tutkimuksen havainnot oikeuttaisivat. Asia on joka tapauksessa relevantti, sillä nytkin uusia opetussuunnitelmia kehiteltäessä on puhuttu *Eurooppalaisen viitekehysten* (2003) soveltamisesta S2-koululaisten opetukseen. Kajanderin tilastot heittävät ajatuksen päälle epäilyksen varjon. Koululaisten kielenoppiminen ei tapahdu samaan tapaan kuin aikuisten kielenoppijoiden.

LARI KOTILAINEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

Eurooppalainen viitekehys = Eurooppalainen kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen viitekehys. Helsinki: WSOY 2003.